

Daniel Patafta – Danijel Časni

PRAVOSLAVNI U SLOVENIJI

Doc.dr.sc. Daniel Patafta

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Danijel Časni, mag. theol.

Biblijski institut Zagreb

UDK:281(497.4)[281.961+281.967][261.7/.8+27+322+323.1]

"1918/2018"(091) [0.000.27]

Izvorni znanstveni rad

Primljeno:

6. veljače 2019.

Članak analizira razvoj daje povijesnom pregledu pojave pravoslavlja na slovenskom tlu. Istraživanje obuhvaća razvoj Srpske pravoslavne Crkve prije, za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata te pojavljivanje Makedonske pravoslavne Crkve u novijoj povijesti u Republici Sloveniji. Ovim se člankom želi dati doprinos širem razumijevanju povijesnih i političkih prilika u oblikovanju pravoslavlja u Sloveniji u kontekstu povijesnih i društvenih prilika određenog razdoblja.

Ključne riječi: pravoslavlje, Srpska pravoslavna Crkva, Makedonska pravoslavna Crkva, Slovenija, ekumenizam.

Uvod

Institucionalno organiziranje pravoslavlja na slovenskom tlu vezano je uz osnivanje Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca 1918. godine, njezinu povijest i teritorijalni integritet. Do kraja Prvog svjetskog rata pravoslavno bogoštovlje održavalo se u nekoliko pravoslavnih crkava u Beloj krajini smještenih uz granicu s Hrvatskom. Osnivanjem Kraljevine SHS bogoštovlja su se održavala prigodno u privatnim domovima pravoslavnih vjernika u Ljubljani ili u vojnim kapelama, s obzirom na to da su časnici kraljevske vojske Kraljevine SHS u velikom broju bili srpske nacionalnosti. Iako je u Kraljevini SHS/Jugoslaviji načelno bila odvojena Crkva od države, utjecaj Srpske pravoslavne Crkve na politički i društveni život bio je iznimno velik zbog same činjenice da je ona bila srpska Crkva i da je vladajuća dinastija bila pravoslavna. Sam proces ujedinjavanja Pravoslavne Crkve 26. svibnja 1919. godine na području novoo-

snovane Kraljevine u „duhovno, moralno i administrativno jedinstvo”¹ bilo je čin srpskih vladinih predstavnika. Dana 30. kolovoza 1920. godine svečanim proglasom kralja Petra I. bila je uspostavljena i proglašena Ujedinjena srpska patrijaršija, odnosno Autokefalna Srpska pravoslavna Crkva u Kraljevini SHS. Godinu dana kasnije, osnivanjem Ljubljanske parohije 27. veljače 1921. godine, ostvareni su preduvjeti za širenje i razvoj SPC-a na teritoriju današnje Slovenije.²

1. Razvoj pravoslavlja i Srpske pravoslavne crkve u Sloveniji

Povijest Srpske pravoslavne Crkve započinje sa sv. Savom (1175. – 1235.) koji je 1219. u Niceji posvećen za arhiepiskopa. Od svojih početaka srpska arhiepiskopija kao samostalna Crkva bila je za srpski narod od velika značenja kao nacionalno-integracijski čimbenik i oblikovatelj nacionalnog identiteta. Nakon bitke na Kosovu polju (1389.) dolazi do prodiranja Osmanlija prema zapadu i migracije pravoslavnog stanovništva prema zapadu, odnosno do doseljavanja pravoslavnog stanovništva na prostore Ugarske i Hrvatske,³ a samim time i do širenja pravoslavlja.

1.1. Razdoblje prije Drugog svjetskog rata

1.1.1 Prostor Bele krajine – najstarija pravoslavna naselja

Pravoslavlje je na slovenskom tlu povijesno vezano uz pripadnost srpskoj nacionalnoj zajednici. Slovenci su se po prvi put susreli s pravoslavljem u vrijeme vladavine grofova Celjskih. Celjski knez Ulrih II. oženio se 1434. Kantakuzinom (Katarinom), kćeri srpskog despota Đurđa Brankovića. Grofica je u svoj pratnji iz Srbije povela i pravoslavne svećenike koji su na celjskom dvoru služili pravoslavnu liturgiju.⁴ Značajan je dokument iz toga vremena ujedno najstariji sačuvan ćirilичni rukopis, koji je napisan u Hrvatskoj, a poznat je pod nazivom „Varaždinski apostol”, gdje je na 258. stranici zapisano: „Slava u Trojici Jedinomu Bogu, koji je dao posle početka i svršetka svakome dobrom delu koje se s njim počinje i svršava. U godini 6962 (1454. godina) ispisa se ovaj božanstveni praksi (Praksapostol) u Varaždinu, Celjske oblasti, pri blagočesti-

1 Aleksandar KARADORĐEVIĆ, Ujedinjenje Srpske pravoslavne Crkve u: *Glasnik Službeni list ujedinjene Srpske Pravoslavne Crkve*, 1 (1920.) 1, str. 1.

2 Usp. Ivan MUŽIĆ, *Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, Split, 1978., 27.

3 Usp. Juraj KOLARIĆ, *Ekumenska trilogija: istočni kršćani, pravoslavni, protestanti*, Zagreb, 2005., 347-348.

4 Usp. Ilija Đ. BULOVAN, *Kronika Srpske pravoslavne parohije u Celju*, Celje, 1937.

voj gospođi kneginji Kantakuzini kćeri despota Đurđa samodršca srpskog.⁵ Sam Varaždin nalazi se na granici s Njemačkim Carstvom, a posjedi grofova Celjskih prostirali su se i na području Ugarske i Hrvatske, stoga se ovaj rukopis mogao zateći na ovom prostoru. Upravo su zbog tih veza na posjede Celjskih dolazili pravoslavni Rašani (Srbi) kako bi služili kao vojnici u utvrdama diljem grofovije. Na taj su način širili svoju kulturu, običaje i vjeroispovijest.⁶

U 15. i 16. stoljeću dolazi do preseljavanja većeg broja pravoslavnog pučanstva, uglavnom vlaškog, koje je uslijed osmanlijskih osvajanja bježalo s istoka prema zapadnim zemljama. Velik se broj njih na području Slovenije asimilirao s lokalnim stanovništvom, dok se manji dio pravoslavnih vjernika zadržao na malom prostoru današnje općine Črnomelj u Beloj krajini. Na tome se području Srbi (Rašani) pojavljuju 1530. godine. Po dolasku osnivaju sedam srpskih uskočkih naselja: Bojance, Marindol, Adlešiče, Paunoviće, Perudiku, Žuniće i Vinicu.⁷ Većina je tih naselja smještena uz sam rub rijeke Kupe na granici s Hrvatskom. U nekima od njih pravoslavni su ostali domicilno stanovništvo od 16. stoljeća pa sve do danas, kao što je slučaj u selima Bojanci, Marindol, Milići i Paunovići.⁸ O Srbima u Beloj krajini pisali su autori Marinka Dražumerić⁹ i Marko Terseglav¹⁰ u članku pod nazivom *Prispevek k preučevanju Srbov v Beli krajini*.¹¹ Terensko istraživanje nacionalne pripadnosti stanovnika belokranjskih sela proveo je Milenko Filipović¹² tijekom šezdesetih godina prošloga stoljeća. Najnovija je proučavanja srpske etničke zajednice obavila Tanja Petrović.¹³

Navedeno područje nalazilo se u sastavu 63. slunjske pukovnije Vojne krajine, čija je osnovna zadaća bila trajno braniti habsburške zemlje od prodora Osmanlija u 15. i 16. stoljeću. Prvi prognanici, koje je domicilno katoličko stanovništvo prozvalo *uskoci*, odnosno *prebegi*, naselili su područje Žumberka

5 Usp. MANASTIR LEPAVINA SPC, *Predstavljena ćirilčna knjiga nastala u Hrvatskoj* (18. III. 2006.), u: <http://www.manastir-lepavina.org/vijest.php?id=950> (15. IV. 2018.).

6 Nikola MILOVANČEV, *Srbi na području Slovenije v XV. stoletju* (8. X. 2017.), u: <http://spc-ljubljana.si/zadnjepredstavljeno/244-srbi-na-podrucju-slovenije-v-xv-stoletju> (30. I. 2019.).

7 Usp. Ivo VUKCEVICH, *Croatia 2: Ludwig von Gaj opposes Croatia's Hungarian Heritage*, Blomington, 2013., 66-67.

8 Usp. Tanja PETROVIĆ, *Multicultural dynamics and heritage (re)appropriation in Bela krajina: negotiating the heritage of the Serbian Orthodox community*, u: *Dve domovini*, 39 (2014.), 89-102.

9 Usp. Marinka DRAŽUMERIĆ, *Srbi v Beloj krajini*, I. Slavec – T. Dolžan (ur.), u: *Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije, Dolenjske toplice*, 3. – 5. 11. 1987., Ljubljana, 1988., 302-318.

10 Usp. Marko TERSEGLAV, *Prilog proučavanju etničkog identiteta Belokranjskih Srba*, u: *Zbornik radova etnografskog instituta SANU*, 20 (1989.), 75-88.

11 Usp. Marinka DRAŽUMERIĆ – Marko TERSEGLAV, *Prispevek k preučevanju Srbov v Beli krajini*, u: *Traditiones*, 16 (1987.), 205-245.

12 Usp. Milenko S. FILIPOVIĆ, *Srpska naselja u Beloj krajini (u Sloveniji)*, u: *Radovi Akademije nauka i umetnosti Bosne i Hercegovine*, 35 (1970.), 147-238.

13 Usp. Tanja PETROVIĆ, *Ne tu ne tam. Srbi v Beloj krajini in njihova jezikovna ideologija v procesu zamenjave jezika*, Ljubljana, 2006.

i Bele krajine koje je tada bilo jedinstveno područje. U to je vrijeme Žumberak bio poznat pod nazivom Uskočka gora.¹⁴ U zamjenu za stalnu vojničku službu vojnicima je dodjeljivana zemlja. Ukinućem Vojne krajine 1881. sela Marindol, Milići i Paunovići pripala su Banskoj Hrvatskoj, a u Kraljevini SHS/Jugoslaviji bili su dijelom Savske banovine. Početkom Drugog svjetskog rata sva su tri zaseoka pripadala talijanskom dijelu okupirane Slovenije. Naime, talijanski je režim odredio rijeku Kupu za graničnu rijeku između fašističke Kraljevine Italije i Nezavisne Države Hrvatske. Poslije rata ta tri sela ponovo su priključena Narodnoj Republici Hrvatskoj te su bila u sastavu općine Netretić. Međutim, stanovnici ova tri sela odlučili su referendumom 1952. godine pripojiti se Sloveniji. Na taj je način potvrđena granica između NDH i fašističke Italije iz 1942. na rijeci Kupi, a Hrvatska je izgubila dio svoga teritorija.¹⁵

U očuvanju identiteta i kulture pripadnika manjinske srpske zajednice u dominantno katoličkoj sredini Beloj krajini značajnu je ulogu odigrala Pravoslavna Crkva. Odnos srpske zajednice i Pravoslavne Crkve nakon Drugog svjetskog rata konstantno slabi, o čemu govori Milina Ivanović-Barišić u radu *Srbi u Beloj krajini – Uvid u sadašnje stanje*.¹⁶ Ona zaključuje: „Kad vjerski čimbenik postane jedan od najznačajnijih čimbenika u očuvanju identiteta, a crkvenu organizaciju personificira paroh, onda se sa sigurnošću mogu naslutiti procesi među vjernicima koji nemaju svećenika u mjestu. U Beloj krajini su izostala krštenja i vjenčanja. Krsna slava se napušta, a crkvena se pomiče na nedjelju, ukoliko pada na radni dan. Jedino se sahrane obavljaju uz potpun vjerski obred.”¹⁷

Tijekom vremena žitelji na navedenom prostoru suočavali su se s problemom sve manjega nataliteta, a danas je prisutan sve veći mortalitet i iseljavanje mladih u veće gradove. U Milićima se u novije vrijeme u crkvi sv. Petra i Pavla vjernici okupljaju na *Petrovdan*. Bogoštovlje se odvija svake prve nedjelje u mjesecu na srpskom jeziku, a o brojnosti srpskog naroda na tome prostoru zorno svjedoči mjesno groblje gdje je većina nadgrobničkih natpisa pisana ćirilnim pismom.¹⁸

14 Usp. Dijana LUKIĆ, *Pravoslavna crkev v Miličih* (2010.), u: <http://www.dedi.si/dediscina/230-pravoslavna-cerkev-v-milicih> (1. V. 2018.).

15 Usp. Duška KNEŽEVIĆ HOČEVAR, *Mogu li Slovenci neslovenskog porijekla biti slovenske patriote?*, u: *Ugrabljena ljubezen*, Oto Luthar (ur.), Ljubljana, 2011., 45.

16 Usp. Milina IVANOVIĆ-BARIŠIĆ, *Srbi u Beloj krajini – uvid u sadašnje stanje*, u: *Traditions*, 39 (2010.) 1, 99-110.

17 Milina IVANOVIĆ-BARIŠIĆ, *Srbi u Beloj krajini – uvid u sadašnje stanje*, 101.

18 Usp. Dijana LUKIĆ, *Pravoslavna crkev v Miličih* (2010.), u: <http://www.dedi.si/dediscina/230-pravoslavna-cerkev-v-milicih> (1. V. 2018.); Ivan MUŽIĆ, *Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, 15-16, 27-28.

1.1.2. Razdoblje Kraljevine SHS/Jugoslavije

Treće značajnije naseljavanje pravoslavnog stanovništva na područje Slovenije vezano je uz Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Brojni su se vojni i državni službenici pravoslavne vjeroispovijesti radi posla naseljavali u slovenska gradska središta, čineći pritom jezgru novih vjerskih pravoslavnih zajednica. U vrijeme osnivanja Kraljevine SHS neke pravoslavne crkve na teritoriju nove države bile su pod jurisdikcijom carigradskog ekumenskog patrijarha, što je nasljeđe iz vremena Monarhije. Na području Kneževine/Kraljevine Srbije osnovana je Beogradska metropolija koja je svoju autonomnost ostvarila 1831., a autokefalnost 1879. godine. Imala je nadležnost nad čitavim područjem Kraljevine Srbije, u čijem se sastavu nalazila Beogradska, Žička, Šabačka, Timočka i Niška eparhija. Beogradski episkop ujedno je bio arhiepiskop beogradski i metropolit Srbije.¹⁹

U Kraljevini Crnoj Gori djelovala je samostalna Cetinjska mitropolija čiji je poglavar vjerski i politički vodio državu do kneza Danila I. Petrovića Njegoša koji je 1852. godine odijelio ove dvije vlasti. Pravnik Baltazar Valter Bogišić²⁰ 1873. godine objavio je anketu s raznim pitanjima upućenim tadašnjim crkvenim i društvenim velikodostojnicima. Ovo je djelo uredio dr. Tomica Nikčević pod nazivom *Pravni običaji u Crnoj Gori, Hercegovini i Sjevernoj Albaniji*. U njemu je zabilježeno Bogišićevo zapažanje: „Kao i sve države gdje gospodari istočno-pravoslavna vjera, tako i Crna Gora ima svoju autokefalnu Crnogorsku crkvu...”²¹ Baltazar Bogišić iznosi podatak da je u službenom katalogu pravoslavnih Crkava, zvanom *Sintagma*, „avtokefalna mitropolija crnogorska“ bila navedena pod rednim brojem 9, dok se srpska nalazila pod brojem 14.²²

Najzapadnija pravoslavna patrijaršija bila je Karlovačka patrijaršija sa središtem u Sremskim Karlovcima. Patrijaršija se prostirala na području Habsburške Monarhije te je 1848. godine ostvarila autonomiju. U njezinu je sastavu bilo sedam eparhija. Na prostoru nekadašnje Ugarske djelovale su četiri eparhije, i to: Vršačka, Temišvarska, Budimska i Bačka eparhija, dok su na prostoru

19 Usp. Vladimir ANĐELKOVIĆ, Ujedinjenja SPC (7. I. 2009.), u: <http://srpska-pravoslavna-crkva.blogspot.com/2009/06/ujedinjenja-spc.html> (30. I. 2019.).

20 Baltazar Bogišić zvani Valter (1834. – 1908.) bio je akademik, hrvatski znanstvenik, pravnik i povjesničar. Autor je djela “Opšti imovinski zakonik Knjaževine Crne Gore”, 1888. Izradio je građanski zakonik Crne Gore te bio ministrom pravosuđa. Vidi: Enciklopedija Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža; <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8383> (30. I. 2019.).

21 Baltazar BOGIŠIĆ, *Pravni običaji u Crnoj Gori, Hercegovini i Sjevernoj Albaniji*, Titograd, 1984., 238-239.

22 Baltazar BOGIŠIĆ, *Pravni običaji u Crnoj Gori, Hercegovini i Sjevernoj Albaniji*, 231; usp. Nikodem MILAŠ, *Pravoslavno crkveno pravo*, Zadar, 1890., 132, 237.

Slavonije, Srijema i središnje Hrvatske bile Karlovačka, Pakračka i Plašćanska ili Gornjokarlovačka eparhija.²³

Prema dokumentu objavljenom u *Glasniku*, službenom listu ujedinjene Srpske pravoslavne Crkve, Kralj Petar I. je, zastupanjem regenta Aleksandra, a na prijedlog ministra vjera, ministra prosvjete i vlade, zajedno s odlukom zbora svih srpskih pravoslavnih arhijereja iz Kraljevstva SHS u vremenu zasjedanja od 13. do 26. svibnja 1919. proglasio „ujedinjenje svih pravoslavnih oblasti u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca, a naime: Arhiepiskopije beogradske i Mitropolije Srbije, Arhiepiskopije Karlovačke i Mitropolije srpske sa dalmatinsko-istrijskom i bokokotorskom, Arhiepiskopije Cetinjske i Mitropolije Crne Gore, Brda i Primorja, Mitropolija Skopske, Raško-prizrenske, Veleško-debarske, Pelagonijske, Prespansko-ohridske, Strumičke, jednog dela Mitropolije Vodske, Episkopije Polenske, Mitropolija Bosne i Hercegovine-Dabro-bosanske, Hercegovačko-zahumske, Zvorničko-tuzlanske, Banjelučko-bihačke – u jednu Avtokefalnu Ujedinjenu srpsku pravoslavnu crkvu Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.”²⁴

Ovaj je dokument stupio na snagu 17. lipnja 1920. godine u Beogradu. Ujedinjenje pravoslavnih mitropolija u jedinstvenu Srpsku pravoslavnu Crkvu ostvareno je zahvaljujući otvorenosti i političkoj volji kralja Petra I. i njegova nasljednika Aleksandra. U tom je procesu vlada Kraljevine SHS, odnosno slovenski, hrvatski i srpski narod platio naknadu od 1,5 milijun tadašnjih franaka Carigradskoj patrijaršiji da se odrekne svojih prava nad eparhijama u Bosni, Hercegovini i Makedoniji,²⁵ čime je omogućeno ujedinjavanje pravoslavnih Crkava na području Kraljevine SHS. Dana 12. studenog 1920. uspostavljena je Srpska patrijaršija u sabornoj crkvi svetog Nikole u Sremskim Karlovcima. Za prvoga patrijarha izabran je Dimitrije Pavlović, koji je do tada obavljao dužnost arhiepiskopa Srbije i beogradskog mitropolita.²⁶ Proglašenjem Ujedinjene Srpske pravoslavne Crkve nastojalo se svim pravoslavnim vjernicima na području Kraljevine SHS/Jugoslavije nametnuti srpstvo kao njihov nacionalni identitet, osobito na području Makedonije i Crne Gore čime je novoosnovana SPC postala produžena ruka velikosrpske ekspanzije u monarhističkoj Jugoslaviji.

Doseljavanjem pravoslavnih vjernika u gradska središta Slovenije nakon ujedinjenja pokazala se potreba za organiziranjem redovita bogoštovlja. Kako nije bilo izgrađenih liturgijskih prostora, liturgija se najčešće odvijala u vojnim

23 Usp. Ivan MUŽIĆ, *Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, 27-28.

24 Aleksandar KARADORĐEVIĆ, Ujedinjenje Srpske pravoslavne Crkve, 1.

25 Usp. Roko ROGOŠIĆ, Sadanje stanje srpske Crkve, u: *Nova Revija* 4 (1925.), 378-395.

26 Usp. Ivan MUŽIĆ, *Katolička Crkva u Kraljevini Jugoslaviji*, 27.

kapelama. Na tragu propagiranja bratstva i razumijevanja sa srpskim narodom i pravoslavljem, kao njegovom sastavnom identitetskom komponentom u odnosu na dominantno katoličanstvo, u propagandi su se koristili tiskani mediji. Tako je autor članka „Katoliški Božić, Sv. Trije kralji in pravoslavni večer” u novinama *Tedenske slike* 1926. godine zapisao kako s katolicima na dan Sveta tri kralja „imaju naša pravoslavna braća, Srbi i Rusi, svoju svetu večer... Tako vidimo da su katolici i pravoslavci stvarno rođene sestre istoga Oca Isusa Krista. Lijepe božićne pravoslavne narodne običaje njeguju isto tako i naši vojnici po svim državnim vojarnama, pale badnjak i okolo njega plešu srpsko kolo.”²⁷

O pravoslavlju u Sloveniji pisao je dr. Fran Grivec krajem Prvog svjetskog rata te objavio djelo pod nazivom *Pravoslavlje*.²⁸ U prvome dijelu knjige govori se općenito o pravoslavlju, dok se u drugome dijelu daje pregled Grčke, Ruske, Ukrajinske, Srpske, Bugarske i Rumunjske pravoslavne Crkve. To djelo omogućilo je slovenskom čitateljstvu detaljniji uvid u pravoslavlje i njegovu organizaciju.

Povećanje broja pravoslavnih vjernika na području Slovenije dovelo je do izgradnje pravoslavnih hramova. Pravoslavna crkva sv. Cirila in Metoda u Ljubljani jedini je sačuvani primjer pravoslavne (neobizantinske) arhitekture iz vremena između dvaju svjetskih ratova na području Slovenije. Crkva je smještena na ulazu u park Tivoli. Srpska pravoslavna parohija u Ljubljani uspostavljena je 27. veljače 1921. godine, a 25. listopada iste godine i zakonski je priznata te je potpala pod jurisdikciju Gornjokarlovačke eparhije. Prvi javni poziv za izgradnju bio je iste 1921. godine, ali zbog pomanjkanja sredstava za kupnju građevinskog zemljišta i materijala nije započela izgradnja. Drugi javni poziv za izgradnju objavljen je 1929. godine, a crkvu se posvetilo slavenskim apostolima sv. Ćirilu i Metodu, s time da je crkva prvotno bila posvećena sv. Nikolaju. O izgradnji pravoslavne crkve ljubljanska je gradska uprava raspravljala na skupštini 22. travnja 1929., kada je odobrena novčana potpora Srpskoj pravoslavnoj općini (SPO) u iznosu od 80.000 dinara.²⁹ Na sljedećoj se sjednici 14. svibnja 1929. raspravljalo o odabiru prostora za takvu građevinu.³⁰ Građevinski je odsjek zaključio da je najprikladniji prostor za navedenu građevnu SPO-a³¹ u neposrednoj blizini spomenika slovenskom reformatoru Primožu Trubaru u parku Tivoli. Temelje i početak gradnje crkve posvetio je 1932. godine srpski

27 Katoliški Božić, Sv. Trije kralji in pravoslavni sv. večer, u: *Tedenske slike priloga domovini*, Ljubljana, 8. 1. 1926., 1.

28 Fran GRIVEC, *Pravoslavlje*, Ljubljana, 1918.

29 Usp. Ignacij VOJE, Gradnja pravoslavne cerkve sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, u: *Kronika* 57 (2009.), 514.

30 Usp. Ignacij VOJE, Gradnja pravoslavne cerkve sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 522-528.

31 Usp. Ignacij VOJE, Gradnja pravoslavne cerkve sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 513-520.

patrijarh Varnava, dok je arhitektonsko rješenje crkvene zgrade povjereno Momiru Korunoviću. Kako do tad pravoslavni vjernici, kojih je bilo sve više, nisu imali svoj bogoštovni prostor, morali su se snaći na različite načine. Vojni je dušobrižnik Slaven Obradović 1919. zapisao u matičnoj (krsnoj) knjizi napomenu da je obrede obnašao u pisarnici vojarne i po privatnim kućama. Godine 1920. u vojarni je ustanovljena vojnička kapela. Do tog su trenutka, po potrebi, koristili evangeličku crkvu u Ljubljani. Kapela je bila u upotrebi do 1936. godine od kada se koristi novoizgrađena crkva sv. Cirila in Metoda, iako još nije bila formalno završena zbog nedostatka novca za podmirivanje graditeljskih troškova i unutarnje uređenje. Zanimljivo je da je donator za izradu ikonostasa bila osobno kraljica Marija, darovavši ikonostas u sjećanje na kralja Petra I. Izrada ikonostasa povjerena je slovenskom akademskom slikaru prof. Mirku Šubicu. Ikonostas, koji su krasile ikone slovenskog slikara, trebao je postati simbolom povezanosti dvaju naroda. Od 1. studenog 1938. imenovan je prvi stalni ljubljanski paroh protojerej Bogdan Matković. Time se ponovno aktualiziralo pitanje dovršenja izgradnje crkve, ali i stana za paroha. U sljedeće dvije godine aktivno su se prikupljala sredstva za izgradnju, no zbog ratnih zbivanja tijekom Drugog svjetskog rata sve su aktivnosti na tom planu stale.³²

Nakon 1945. godine SPC je dijelila istu sudbinu kao i sve ostale vjerske zajednice u socijalističkoj (komunističkoj) Jugoslaviji. U tome je vremenu Srpska pravoslavna Crkva skromno održavala svoje sastanke u crkvi sv. Cirila in Metoda, ali za daljnje uređenje crkvene zgrade nije bilo sredstava. Tek sredinom 80-tih godina prošloga stoljeća, dolaskom paroha Perana Boškovića, započinje obnova i unutarnje uređenje crkve, što je uključivalo i izradu freski od 1986. do 1998. godine. Slikarski rad povjeren je srpskim slikarima Dragomiru Jašoviću i Nikši Mladenoviću.³³

Nakon gotovo 70 godina izgradnje, 23. listopada 2005. patrijarh SPC-a Pavle posvetio je crkvu u prisutnosti tadašnjih najviših državnih i crkvenih predstavnika Republike Slovenije, predsjednika Janeza Drnovška i ljubljanskoga nadbiskupa Alojza Urana. Navedeni datum uzima se kao službeni završetak izgradnje crkve. Značajna je činjenica da je za navedenu prigodu kardinal Tomaš Špidlik iz Vatikana donio relikvije sv. Atanazija Velikoga³⁴ te je na taj način simbolično pokazao ekumensko jedinstvo katoličkog i pravoslavnog

32 Usp. Ignacij VOJE, Gradnja pravoslavne cerkve sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, 518.

33 Usp. Ignacij VOJE, Preko ovir. Pravoslavna cerkev v Ljubljani, u: *Moharjev koledar 2009.*, Celje, 2008., 148-152.

34 Usp. K. H., Sveti Anastazije pri nas povezuje, u: *Družina*, br. 54, Ljubljana, 30. studenog 2005., 9.

kršćanstva. Na 37. skupštini mjesne općine Ljubljana, dana 29. ožujka 2010. odlučeno je da crkva sv. Ćirila i Metoda postane spomenik kulture.³⁵

Uz Srpsku pravoslavnu općinu u Ljubljani, djelovala je parohija Srpske pravoslavne Crkve u Celju, o čemu postoje zapisi trećeg celjskog paroha prote Ilije Bulovana.³⁶ Prije njega službu paroha obavljali su Rafail Perić i Manojlo Čudić, koji su liturgiju služili u vojarni kralja Petra I. u Celju. Godine 1922. osnovan je građevinski odbor sa zadaćom da pronađe odgovarajući prostor za izgradnju pravoslavne crkve. Većina odbornika bila je iz redova vojnih časnika, bankara, trgovaca i industrijalaca srpskoga podrijetla, koji su svojim autoritetom i društvenim utjecajem postigli da je 1929. mjesni magistrat u Celju dodijelio zemljište na Vrazovu trgu za izgradnju pravoslavne crkve. Izrada arhitektonskog rješenja povjerena je beogradskom arhitektu Momiru Korunoviću.³⁷ Kamen temeljac postavljen je 1. listopada 1929. godine, a gradnja pravoslavne crkve započela je 1930. i trajala do 1932. godine. Ime je dobila po osnivaču SPC-a sv. Savi, a posvetio ju je srpski patrijarh Varnava 19. lipnja 1932. godine.³⁸ Nakon posvećenja crkve u Celju patrijarh je otišao u Ljubljanu i posvetio temeljni kamen za izgradnju pravoslavne crkve sv. Ćirila i Metoda. Za pravoslavne vjernike koji su bili na oporavku u toplicama Rogaškoj Slatini, Golniku i Topolšici izgradile su se pravoslavne kapelice.³⁹ Prema statističkim podatcima u *Kronici*, u periodu između 1922. i 1936. godine 284 Slovenaca u Celju prihvatila su pravoslavlje dok su 22 osobe istupile iz SPC-a. Tome broju treba pribrojiti i 1000 vojnika u Celju pravoslavne vjeroispovijesti. Početkom Drugog svjetskog rata opada broj pravoslavaca, a njemačkom okupacijom Slovenije dolazi i do raseljavanja Slovenaca. Pravoslavnu su crkvu u Celju njemačke snage teško oštetile da bi kasnije bila srušena. Danas se u Celju pravoslavno bogoslužje odvija u katoličkoj crkvi sv. Maksimilijana u Trubarjevu parku.⁴⁰ Prelazak određenog broja Slovenaca na pravoslavlje bio je proces prisutan i u drugim dijelovima Jugoslavije jer se pristajanjem uz pravoslavlje iskazivala odanost narodnoj državi, uz narodnu se Crkvu lakše i napredovalo u državnim službama, a s druge strane uvijek je bio prisutan i u manjoj mjeri ideološki čimbenik kod pojedinaca. Dolaskom njemačke i talijanske okupacijske vlasti ovaj

35 Usp. Ljubljanska pet kupolna pravoslavna cerkev naj bo kulturni spomenik (27. V. 2010.), u: <https://www.rtvsl.si/kultura/novice/ljubljanska-petkupalna-pravoslavna-cerkev-naj-bo-kulturni-spomenik/226696> (20. V. 2018.).

36 Usp. Ilija BULOVA, Kronika Srpske pravoslavne crkve v Celju, 17-19.

37 Ibid.

38 Usp. Bojan HIMMELREICH, *Pravoslavna cerkev sv. Save v Celju. U Hiši mojega očeta je mnogo bivališć. O porušnih celjskih cerkvah*, Celje, 2003., 3-9.

39 Usp. Dijana LUKIĆ, *Srpska pravoslavna cerkev sv. Sava v Celju* (2010.), u: <http://www.dedi.si/dediscina/399-srpska-pravoslavna-cerkev-sv-sava-v-celju> (1. V. 2018.).

40 Usp. Špela KURALT, Pravoslavcem ponudili degradirano zemljišće (30. I. 2017.), u: <https://www.delo.si/novice/slovenija/pravoslavcem-ponudili-degradirano-zemljisce.html> (30. I. 2019.).

vjerski oportunizam pokazao se nepotrebnim, zato je naglo i počeo opadati broj Slovenaca koji su prešli na pravoslavlje.

Pravoslavlje se širilo i prema sjeveru Slovenije. Važno je spomenuti djelovanje Pravoslavne Crkve u Mariboru. Prema popisu iz 1921. godine, u Mariboru je živjelo 30 622 stanovnika, a od toga 20 759 Slovenaca i 2516 Srba. Kao i u drugim mjestima, tako se i u Maribor najprije doseljavaju pravoslavni vojnici. U vojarni kralja Alekandra I. osniva se prva pravoslavna kapela u Mariboru. Odbor srpske pravoslavne crkvene općine u Mariboru već je 19. studenog 1921. godine uputio molbu Gradskom magistratu za pronalaženje prikladna zemljišta od 1000 kvadratnih metara za izgradnju pravoslavne crkve. Devet godina kasnije, 1930. dobiveno je zemljište na tadašnjem Jugoslovenskom trgu. Javno je mišljenje po pitanju lokacije bilo podijeljeno te su ponuđene i druge lokacije. Međutim, mariborski pravoslavni svećenik Peter Trbojević ustrajao je kod prvobitne lokacije i na tome je prostoru započela izgradnja. Posvećenje temeljnog kamena pravoslavne crkve sv. Lazara predvodio je 12. kolovoza 1934. zagrebačko-ljubljanski mitropolit Dositej.⁴¹ To je ujedno bio prvi posjet mitropolita Mariboru, a tome događaju nazočilo je mnoštvo naroda uz predstavnike gradske i vojne vlasti. Kralja je zastupao brigadni general Svetislav Hadžić. Crkva je građena u razdoblju između 1935. i 1936. godine prema nacrtima srpskog arhitekta Momira Kunovića, koji je projektirao pravoslavne crkve u Celju i Ljubljani. Posvećenje crkve održano je 4. kolovoza 1938. godine. O aktivnom pastoralnom radu u novoizgrađenoj pravoslavnoj crkvi govori izvještaj iz mariborskih novina *Večernik* od 4. VIII. 1939. godine, gdje piše: „U Pravoslavnoj Crkvi su se večeras oženili gospodična Marija Pinkova i gospodin Bogdan Tatalović, nadzornik policije u Splitu.”⁴² Tijekom njemačke okupacije 1941. crkva je srušena do temelja, a nakon Drugog svjetskog rata zemljište je nacionalizirano. Pravoslavno bogoštovlje jedno se vrijeme odvijalo u evangeličkoj crkvi u Trubarjevoj ulici 1 te kasnije u maloj muzejskoj kapelici. U svibnju 2005. godine mitropolit zagrebačko-ljubljanski Jovan postavlja stalnoga paroha Savu Kosojevića u Mariboru, a već 2006. Zagrebačko-ljubljanska mitropolija i Crkvena općina Maribor kupuju zgradu u Tržaškoj 13 koju preuređuju u bogoslužni i stambeni prostor. Godine 2009. kupljeno je zemljište od 2500 m² za izgradnju nove pravoslavne crkve. Za drugoga je paroha u Mariboru u prosincu 2012. godine mitropolit Jovan postavio Milana Jovanovića i povjerio mu pastoralnu brigu na području Koruške i Prekmurja. U Koruškoj se bogoslužje

41 Usp. Slovesna blagositev temeljnega kamna srpske pravoslavne cerkve u: *Mariborski večernik Jutra*, Maribor, 13. VIII. 1934., 3.

42 *Večernik*, Maribor, 4. kolovoza 1939., 4.

održava u rimokatoličkoj crkvi u Ravnama, a u Prekmurju u kapelici Majke Božje u Murskoj Soboti (Rakičan).⁴³

Shodno je napomenuti da je 10. listopada 1934. godine ustanovljeno *Bratstvo pravoslavnih Slovenaca* koje se zalagalo za širenje pravoslavlja i jugoslavenskih nacionalnih ideja na području Slovenije. Društvo je 1937. godine promijenilo ime u *Pravoslavno bratstvo sv. Cirila i Metoda v Sloveniji*.⁴⁴ Osnivanje ovoga društva bilo je odraz političkih i društvenih prilika u vrijeme diktature kralja Aleksandra, kada se propagiralo integralno jugoslavenstvo, a pravoslavlje nametalo kao sastavni dio tih integracijskih procesa.

1.2. Razdoblje Drugog svjetskog rata

Početak Drugog svjetskog rata, raspadom Kraljevine Jugoslavije i njemačkom okupacijom dijela Slovenije došlo je do nasilna preseljenja slovenskog stanovništva na istok. Tako su u Srbiju stigli Slovenci ne kao izbjeglice već kao prognanici. Naime, prema njemačkom se planu u Srbiju trebalo trajno preseliti 260 000 Slovenaca⁴⁵ do kraja svibnja 1941. godine, a na njihovo je mjesto trebalo naseliti Nijemce. Pristizanjem Slovenaca u okupiranu Srbiju nastala je potreba organizacije evidentiranja, smještaja i prehrane. Dana 24. svibnja 1941. osnovan je *Generalni komitet za naseljavanje prognanih Slovenaca*⁴⁶ pod vodstvom dr. Fedora Aranickog,⁴⁷ a zatim *Komesarijat za izbjeglice i preseljenike*. Za izvanredna komesara, na čelu oformljenog *Komesarijata za izbjeglice i prognanike* 20. studenog 1941. postavljen je Toma Maksimović, bivši direktor tvornice Bata (kasnije Borovo) iz Vukovara. Nije se više postavljalo pitanje hoće li Slovenci biti deportirani već gdje, kada i kako će deportacije biti provedene.⁴⁸ Međutim, njemački se plan preseljenja Slovenaca djelomično ostvario – od planiranog je broja u Srbiju stiglo oko 10 000 Slovenaca.⁴⁹

Dolaskom u Beograd oko 2000 Slovenaca prihvatilo je pravoslavlje. Kako je Srpska pravoslavna Crkva bila domicilna i dominantna na tome području,

43 Usp. *Istoriijat Pravoslavne crkvene opštine u Mariboru*, u: <http://spc-mb.net/istorijat/> (20. V. 2018.).

44 Usp. Ignacij VOJE, *Kronika Srbske pravoslavne parohije v Celju*, napisana leta 1937., u: *Kronika*, 59 (2011.), 328-330.

45 Usp. Slobodan D. MILOŠEVIĆ, *Izbeglice i preseljenici na teritoriji okupirane Jugoslavije (1941. – 1945.)*, Beograd, 1981., 251.

46 Usp. Dušica BOJIĆ, *Slovenci pravoslavne vere v Beogradu med drugo svetovno vojno*. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. julija 1942. do 30. junija 1943., u: *Historična dokumentacija Prispevki za novejšo zgodovino*, 56 (2009.) 2, 223-234.

47 Usp. Tatjana RADAUŠ, *Aranicki Fedor* (1983.), u: <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=53322> (10. V. 2018.).

48 Usp. Silvija KREJAKOVIĆ – Urška STRLE, *Rekvijem za harmoniku: Slovenci u kontekstu masovne odmazde u kraljevu*, u: *Dve domovini*, 33 (2011.), 77.

49 Fran ROŠ, *Slovenski izgnanci v Srbiji 1941 – 1945*, Maribor, 1967., 182.

prelazak Slovenaca na pravoslavlje može se opravdati u kontekstu prihvaćanja nove društvene okoline, napredovanja u službi i zaposlenju. Takva praksa naišla je na odobravanje svećenstva SPC-a te je, uz blagoslov Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne Crkve, bilo uspostavljeno slovensko društvo pod nazivom *Družina pravoslavnih Slovenaca – Sveti Ćirilo i Metodije*.⁵⁰ O važnosti navedenog društva u širenju pravoslavlja među Slovencima govori podatak da je od strane mitropolita skopskog Josifa, kao administratora Arhiepiskopije beogradsko-karlovačke određeno da će se bogoslužjenja za Slovence obavljati u crkvi Ružici⁵¹ kao najstarijoj pravoslavnoj crkvi u beogradskoj tvrđavi. Liturgija je služena na slovenskom jeziku,⁵² a za svećenika je postavljen Slovenac, paroh Gorazd Dekleva.⁵³ U izvještaju o radu *Parohije pravoslavnih Slovenaca svetog Kirila i Metodija* u Beogradu u razdoblju od 1. srpnja 1942. do 30. lipnja 1943.⁵⁴ navodi se da je prigodno obilježjen dan sv. Ilije 1. kolovoza 1942., što je bilo ujedno i prvo pravoslavno slovensko bogoštovlje izvan teritorija Slovenije. Iste je godine poslije prve Krsne slave Društva osnovan pjevački crkveni zbor pod nazivom *Hor pravoslavnih Slovenaca*. Potom je 20. travnja 1943. priređen *slovenski moleban* u sabornoj crkvi, prilikom kojega su se slovenski pravoslavci poklonili srpskim svetcima sv. caru Lazaru, sv. caru Urošu i sv. despotu Stevanu, simboličkim povijesnim predstavnicima srpske monarhije, uz nazočnost srpskih vjernika. U izvještaju stoji da je bio nazočan velik broj srpskog mjesnog svećenstva s administratorom mitropolije Josifom i vikarnim episkopom Valerijanom. Zaključuje se kako je ova vjerska i nacionalna priredba ostavila dubok utisak na sve prisutne Slovence i Srbe. Na proslavi Krsne slave sv. Kirila i Metodija 24. svibnja 1943. održana je velika svečanost na kojoj su bili nazočni predstavnici svih beogradskih parohija, episkop Nektarije i delegati pravoslavnih Dalmatinaca predvođeni prof. Stjepanom Rocom, koji je također

50 Usp. Dušica BOJIĆ, Slovinci pravoslavne vere u Beogradu med drugo svetovno vojno. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. julija 1942. do 30. junija 1943., 224.

51 Usp. *Crkva Ružica* (homepage) u: <https://crkvaruzica.com/> (1. VI. 2018.).

52 Usp. Episklop ATANSIJE, Srpska crkva u Drugom svetskom ratu, u: *Zbornik Serbia i komentari*, Episkop Atanasije Bački (ur.), Beograd, 1990. – 1991., 134-135.

53 Dekleva Gorazd rođen je 25. 5. 1901. u Ilirskoj Bistrici, krsna imena Franc, od oca Jožefa i majke Marije. Gimnaziju je završio na Sušaku. Studirao je povijest umjetnosti u Beogradu te teologiju u samostanu Krušedol i na Svetoj gori Atosu. S rimokatoličanstva je prešao na pravoslavlje. Od 1937. aktivan je u radu pravoslavnih Slovenaca. Jedno je vrijeme bio arhimandrit u Beogradu, major JNA i monah. Nakon II. svjetskog rata vratio se u Maribor gdje je na mariborskoj gimnaziji predavao latinski jezik, a kasnije je prihvatio posao u katastru. Bio je aktivan u obnovi srpskih pravoslavnih crkvenih općina po Sloveniji. Nakon umirovljenja, a na poziv crnogorskog metropolita Danila, preselio se u samostan Praskvica i Podostrog. Vidi: Marijan BRECELJ, Dekleva Gorazd, u: *Slovenska biografija*, Ljubljana, 2013., 55-56.

54 Dokument se čuva u *Istorijskom muzeju Srbije* pod inv. br. 2283. Vidi: Dušica BOJIĆ, Slovinci pravoslavne vere u Beogradu med drugo svetovno vojno. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. julija 1942. do 30. junija 1943., 223-234.

prešao s katoličanstva na pravoslavlje.⁵⁵ Iste godine na pravoslavlje prelazi slovenski katolički svećenik Tomaš Ulaga, koji postaje bliski suradnik svećenika Gorazda. U izvještaju stoji kako „treba naglasiti da se ovaj čisto verski obred nehotice pretvorio u veliku i značajnu narodnu manifestaciju, koja je mnogima možda pokolebane nade učvrstila u veri, da je naša lepša i bolja nacionalna budućnost sigurna, a sada zgarantovana i Pravoslavljem... Uvereni smo da je daleko jače delovala činjenica što postoji Parohija pravoslavnih Slovenaca kao ustanova koja živi i koja odiše čistim nacionalnim duhom, te tako budi nadu, želje i veru kod svih pravih Slovenaca bilo ovde ili u užoj otadžbini: nadu, da ćemo konačno otkloniti razlog koji je značio kroz vekove za nas najveće zlo; želja da se težnja vraćanja Slovencima veru praotaca što pre ostvari na sreću i dobro Slovenskoga a i ostalih naroda i budila veru, da smo konačno našli put kojima će narod poći u lepšu, zadovoljniju, slobodnu budućnost.”⁵⁶

Tijekom njemačke okupacije Srbije *Družina pravoslavnih Slovenaca* u Beogradu nije prekidala svoj rad te se financirala isključivo dobrovoljnim prilozi-ma bez financijske pomoći države ili Crkve. Pomoć za rad dobivala je od srpskih i slovenskih dobrotvora.⁵⁷ Njemačka uprava u Srbiji strogo je nadzirala rad pravoslavnih Slovenaca i zabranila svako objavljivanje obavijesti u novinama, a 1944. godine uhitili su šest odbornika i nešto kasnije pravoslavnog svećenika slovenskoga podrijetla Gorazda Deklevu. Dvojica su odbornika strijeljana dok su trojica poslana u koncentracijski logor Dachau. *Družina* je nastavila sa svojim radom sve do kraja Drugog svjetskog rata.

1.3. Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata

U Beogradu su narodne vlasti nakon oslobođenja ustupile pravoslavnim Slovencima na upotrebu novu njemačku evangelističku crkvu kod Bajlonove tržnice (Bajlonove pijace), zajedno sa svim ostalim crkvenim prostorijama. Rusko je veleposlanstvo ustupilo cjelokupni inventar iz Ruskog doma.⁵⁸ Završetkom rata *Družina pravoslavnih Slovenaca* proširila je svoj rad po cijeloj Slove-

55 Rođen je 1881. u Vodicama, a službovao je u školama u Šibeniku, Vrlici, Splitu i Drnišu. Preselio se 1940. u Beograd te je godinu dana kasnije cijela njegova obitelj došla u Beograd i prešla na pravoslavlje. Vidi: Dušica BOJIĆ, Slovenci pravoslavne vere u Beogradu med drugo svetovno vojno. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. julija 1942. do 30. junija 1943., 233.

56 Ibid, 234.

57 Usp. Bojana VUKOVIĆ – Biljana MILENKOVIĆ VUKOVIĆ, Družina pravoslavnih Slovenaca „Sv. Kirila i Metodija“, u: *Etnografsko-antropolške sveske* 24 (2014.) 13, 54.

58 Usp. Dušica BOJIĆ Slovenci pravoslavne vere u Beogradu med drugo svetovno vojno. Poročilo o njihovi dejavnosti od 1. julija 1942. do 30. junija 1943., 225.

Usp. Episkop ATANASIJE, *Pravoslavna crkva u Sloveniji*, u: *Zbornik Serbia i komentari*, Episkop Atanasije Bački (ur.), Beograd 1990. – 1991., 200-222.

niji te je 6. rujna 1945. godine, zajedno s jeromonahom Gorazdom Deklevom, dostavila Svetom arhijerejskom sinodu zamolbu i plan o organizaciji i radu na širenju pravoslavlja u Sloveniji. U zamolbi su bili zahtjevi:

1. da se organizacija i vjersko pravoslavno djelovanje u Sloveniji prepusti inicijativi samih Slovenaca;
2. da se Slovenija administrativno podredi izravno Patrijaršiji u Beogradu;
3. da se hitno pošalju u Sloveniju slovenski pravoslavni svećenici koji će provesti organizaciju uništenih crkvenih jedinica;
4. da se u Ljubljani uspostavi arhijerejsko namjesništvo kao vrhovno upravno tijelo za cijelo područje pravoslavnog rada u Sloveniji, koje bi bilo podređeno izravno Patrijaršiji u Beogradu, a čije bi se namjesništvo kasnije pretvorilo u Slovensko-kanonsku eparhiju;
5. da to arhijerejsko namjesništvo, pored svoga parohijskog djelokruga, preuzme i vodi o. Gorazd i da se tamo pošalje u činu arhimandrita, a o. Tomaž u činu protojereja;
6. da se sadašnji paroh ljubljanski protojerej Bogdan Matković premjesti iz Ljubljane;
7. da se bar jednokratnom pomoći omogući povratak svećenicima Slovencima u Sloveniju;
8. s obzirom na teške materijalne prilike Srpske pravoslavne Crkve, pravoslavni će Slovenci preuzeti svu materijalnu brigu oko organizacije Pravoslavne Crkve u Sloveniji;
9. da se pravoslavni Slovenci, ukoliko ostanu u Beogradu, podrede nadležnim parohijama.⁵⁹

Sveti je arhijerejski sinod, sukladno traženim zahtjevima, na sjednici 5. rujna 1945. godine pod br. 1578/zap. 438 odlučio da će navedeni prijedlog dostaviti episkopu Arseniju, koji je bio administrator eparhije zagrebačke, u čijem se sastavu nalazila Slovenija.⁶⁰

Na sjednici Svetog arhijerejskog sinoda br. 16/17 od 5. ožujka 1947. godine,⁶¹ pod predsjedanjem patrijarha srpskog Gavrila te uz nazočnost mitropolita Josifa i Nektarija, episkopa Emilijana, Irineja i Jovana, jeromonah Gorazd Dekleva iz *Parohije pravoslavnih Slovenaca* u Beogradu podnio je izvještaj o stanju pra-

⁵⁹ Episkop ATANAZIJE, *Srpska crkva u Drugom svetskom ratu*, 133-135.

⁶⁰ Usp. Ibid.

⁶¹ Ibid, 138.

pravoslavnih parohija u Sloveniji od rujna 1945. godine: „Ljubljana. Čitavo vreme okupacije bio je paroh protojerej Bogdan Matković. Italijani nisu uopšte dirali crkvu. Čak je crkvena opština primala od Italije državnu subvenciju i delila je izbeglim pravoslavcima Slovencima i Srbima. U Rogaškoj Slatini je kapela ostala čitava, a imovina je razgrabljena. U Mariboru i Celju su crkve, prilikom dolaska Nemaca, do temelja porušene. Arhive i sav inventar crkvenih opština i parohija su potpuno uništeni. Jedino je u Celju ostalo jedno zvono koje čuva Muzej gradske opštine i neke od Predičevih ikona sa ikonostasa. U Celju na mestu gde je bila crkva postavili su Nemci bili vešala. Stanje posle oslobođenja u Ljubljani je nepromenjeno. U Mariboru se obnavlja crkveni život. Vernika koji su se vratili iz logora ili iz izbeglištva kao stari ili novi pravoslavci ima po dosadašnjem popisu oko 1.000. Popisivanje se nastavlja. Pošto je arhiva potpuno uništena, nema matičnih knjiga, te se na osnovu popisa stvaraju nove knjige... U Celju vladaju istovetne prilike kao i u Mariboru i radi se na obnavljanju crkvenog života. Vernika ima približno kao u Mariboru. Među pravoslavlima u Sloveniji 10 odsto su Srbi; 20 odsto Rusi, a 70 odsto Slovenci.”⁶²

Povratkom Slovenaca u domovinu *Društvo* je bilo aktivno na teritoriju cije-
le Slovenije. Iz izvještaja je vidljivo da je među pravoslavcima najveći postotak
pripadnika bio slovenske nacionalnosti. U društveno-političkim odlukama toga
vremena u Sloveniji je značajnu ulogu imala *Osvobodilna fronta slovenskega
naroda* koja je nastala kao rezultat povećane aktivnosti Komunističke partije
Slovenije, a koja je djelovala od 1941. do 1953. godine. Na zasjedanju Drugog
kongresa Osvobodilne fronte (OF) u travnju 1948. jeromonah Gorazd Dekleva
u izlaganju se okomio na rimokatoličke svećenike riječima kako oni moraju po-
gnuti svoje glave od srama jer se nisu svim silama oduprli njemačkom fašizmu,
čime su izgubili pravo voditi slovenski narod. Dekleva je javno zastupao stav
da su stvarni voditelji slovenskog društva OF-a s KP-om Slovenije na čelu, a
to su potvrdili i delegati kongresa pljeskom i uzvikom: „Svako naše priznanje
u ruke svećeniku Pravoslavne Crkve.”⁶³ Iz kasnijega govora podpredsjednika
Savezne vlade Eduarda Kardelja vidi se da je nova slovenska vlast s prijezi-
rom gledala na Katoličku Crkvu i njeno svećenstvo. Kardelj je napomenuo da
„u tom zločinskom djelu, usmjerenom protiv slobode naroda i sreće čovječan-
stva, našli su se u prisnom zajedništvu američki imperijalizam i reakcionarna
katolička duhovnost sa Vatikanom na čelu koji izrabljuje osjećaje vjernika za
širenje ideologije kapitalističkog reakcionarnog svijeta i njegove imperijali-

62 Episkop ATANAZIJE, *Srpska crkva u Drugom svetskom ratu*, 139.

63 Iztok MOZETIČ, Kongresi Osvobodilne fronte in katoliška Cerkev, u: *Bogoslovni vestnik* 72 (2012.), 108.

stičke politike.”⁶⁴ Opće je poznato kako je stav nove komunističke vlasti prema Katoličkoj Crkvi bio iznimno negativan na području cijele socijalističke Jugoslavije, a očito je da je ovo podupiranje Dekleve i njegova zagovarjanja pravoslavlja bilo ne s ciljem da se vjernike privede pravoslavlju nego da se što više i na ovakav način suzbije utjecaj Katoličke Crkve među Slovencima. Pritom treba napomenuti kako je niz desetljeća, sve do Drugog svjetskog rata, na području slovenskih zemalja dominantnu političku ulogu imala klerikalna Pučka stranka, kao svojevrsna zastupnica interesa slovenskoga naroda. Stoga ne čudi da je partijski vrh koristio svaki oblik potiskivanja utjecaja Crkve na Slovence, koristeći pritom i pravoslavlje, koje je kao nacionalu stvarnost bilo lakše kontrolirati nego nadnacionalnu Katoličku Crkvu, ujedno i jedinu stvarnu instituciju u Jugoslaviji koja je bila u otvorenoj oporbi prema novom režimu. Na istom se kongresu prigovaralo da su katolički svećenici bili odsutni u borbi za slobodu te da nisu stali uz partiju kada se krenulo u obnovu domovine. Na skupu je katolički svećenik Franc Šmon izrazio žaljenje da je samo 2 % katoličkog svećenstva učlanjeno u OF, što smatra sabotажom, dok je Dekleva isticao kako je SPC ostala narodna Crkva u Drugom svjetskom ratu i nakon njega ispunjavajući svoje vjerske i domovinske dužnosti.⁶⁵

Iako je Kraljevina SHS 1929. godine promijenila naziv u Kraljevina Jugoslavija, Ujedinjena Srpska pravoslavna Crkva nije mijenjala naziv u Jugoslavenska pravoslavna Crkva. Takva je situacija ostala i nakon Drugog svjetskog rata, o čemu govori dokument pod nazivom *II. Zapisnik sednice zasjedanja Svetog arhijerejskog aabora 22. aprila / 5. maja 1947. godine u Beogradu*, donesen pod predsjedanjem patrijarha Gavrila. Tom je prilikom patrijarh dao svoje viđenje na zahtjev inicijativnog odbora i drugih visokih dužnosnika Narodne Republike Makedonije, da se Pravoslavna Crkva nazove jugoslavenskom. Međutim, patrijarh je ostao pri stavu „da naziv Srpska pravoslavna Crkva datira iz najdavnijih vremena, da je Srpska Crkva kao takva poznata svima pravoslavnim Crkvama u svetu, koje takođe imaju nacionalne nazive, pa da prema tome naziv naše Crkve ne može biti jugoslovenski, nego samo srpski. Protivnom postupiti značilo bi menjati istoriju. Srpska pravoslavna Crkva nije nikad bila eksponent kakvog velikog srpskog šovinizma, kako se to u javnosti iznosi. Ona bi dozvolila da se Makedonci postavljaju za sveštenike, kao što je to i u prošlosti činila. Ne može, prema tome biti govora o kakvom šovinizmu srpskom, jer se eparhija skopska i ne naziva Srpskom, već samo „pravoslavna eparhija skopska“. Mogli bi se birati i novi odbori i novi saveti, u koje bi ušli Makedonci.

64 Iztok MOZETIČ, Kongresi Osvobolne fronte in katoliška Cerkev, 108-109.

65 Ibid.

Što se pak tiče federativnog uređenja Crkve, ono već postoji u našoj Crkvi, jer na primer Srpski Patrijarh kad dođe u Skoplje ne može služiti liturgiju dok ne dobije dozvolu od nadležnog Arhijereja. Njegova Svetost Patrijarh G. Gavriilo potseća na slučaj Bugarske Ekzarhije, kako je Njegovo Blaženstvo Ekzarh G. Stefan posle 72 godine na kolenima molio Carigradsku Patrijaršiju da skine šizmu sa Bugarske pravoslavne Crkve.”⁶⁶

Ovaj patrijarhov argument nije uzimao u obzir da se ovdje radilo o dvjema zasebnim državama (Grčkoj i Bugarskoj), dok je u novonastalim jugoslavenkim prilikama bila riječ o jednoj, i to multinacionalnoj, državi gdje se svi pravoslavci nisu identificirali sa srpstvom. Toj su se ideji otvoreno suprotstavili general Ljubodrag Đurić i predsjednik Narodne Republike Makedonije Lazar Koliševski optuživši patrijarha da širi velikosrpsku propagandu. Svjedočanstvo o tome može se naći u *III. Zapisniku sednice redovnog zasjedanja Svetog arhijerejskog aabora održane 30. aprila / 13. maja 1947.*⁶⁷ Kako tenzije nisu jenjavale, a u cilju pravoslavnoga crkvenoga jedinstva, Arhijerejski je sinod Srpske pravoslavne Crkve u lipnju 1959., u dokumentu broj 47/1959 i 6/1959, dao određenu samostalnost Makedonskoj pravoslavnoj Crkvi, Ohridskoj arhiepiskopiji, koja je u Ohridu 1967. proglasila autokefalnost Makedonske pravoslavne Crkve, što je postala točkom prijepora između tih dviju Crkava do današnjih dana. Srpska pravoslavna Crkva ostala je pri stavu da Makedonska pravoslavna Crkva treba biti s njom u kanonskom jedinstvu.⁶⁸ Neosporna je činjenica da je SPC kao nacionalna i autokefalna Crkva bila pod snažnom kontrolom državnih vlasti, što je vidljivo iz činjenice da je određeni stupanj samouprave Ohridskoj arhiepiskopiji dan pod pritiskom državnih vlasti, ali da se ni u jednom trenutku srpski pravoslavni episkopi sabrani u Sveti sinod nisu željeli odreći svoga utjecaja na cjelokupno pravoslavlje na području socijalističke Jugoslavije. SPC je bila nacionalna Crkva srpskoga naroda, a svojim nepopustljivim stavom o autokefalnosti MPC-a pokazivala je i dalje prikrivene velikosrpske pretenzije, koje je patrijarh Gavriilo uporno negirao.

To potvrđuje i zaključak beogradskog katoličkog nadbiskupa i metropolita Franca Perka, koji je preminuo 2008. godine,⁶⁹ kako je srpsko pravoslavlje povijesno tijesno vezano uz srpsku narodnost, stoga je razumljiva pojava identifikiranja pravoslavlja i srpstva prema modelu „da je svaki Srbin pravoslavac i

66 Episkop ATANASIJE, Pravoslavna crkva u Sloveniji, 202-207.

67 Ibid.

68 Juraj KOLARIĆ, Pravoslavni, u: *Veritas*, br. 8., Zagreb, 1985., 139.

69 Usp. Umro umirovljeni beogradski nadbiskup Franc Perko (20. II. 2008.), u: <https://www.jutarnji.hr/arhiva/umro-umirovljeni-beogradski-nadbiskup-franc-perko/3868863/> (30. II. 2019.).

svaki pravoslavac Srbin”.⁷⁰ Katolici koji bi se identificirali kao pripadnici srpske nacionalne manjine većinom su potjecali iz miješanih brakova. Nadbiskup je bio stava da treba razvijati dobre međusobne odnose između Katoličke Crkve i Pravoslavne Crkve: „Treba pomagati Katoličkoj Crkvi koja djeluje u Srbiji i Crnoj Gori da dođe do boljšeg međusobnoga odnosa, do suradnje i plodonosnog uroda. Vrlo važni su odnosi sa Pravoslavcima koji su tu u Sloveniji. Katolička Crkva im treba nuditi pomoć i prijateljstvo.”⁷¹ Takav međusobni odnos otvorena uvažavanja i toleriranja ostao je prisutan do danas. Katolička Crkva u Sloveniji gaji dobre odnose s pravoslavcima u Sloveniji kako bi Katolička Crkva u Srbiji imala dobar odnos s pravoslavicima u Srbiji, bez obzira na to što su katolici u današnjoj Republici Srbiji uglavnom hrvatskog, mađarskog ili slovačkoga podrijetla, a u vrlo malom broju slovenskog i njemačkoga.

Prema izvodu iz Registra crkvenih općina Srpske pravoslavne eparhije zagrebačko-jubljanske 23. veljače 1998., u Republici Sloveniji registrirane su sljedeće parohije: SPCO u Bojancima koja je osnovana 1600. s crkvom *Uznesenja glave svetog Jovana Preteče*, SPCO u Kopru⁷² koja djeluje od 1976. godine, a za bogoslužje koristi rimokatoličku crkvu, SPCO u Kranju osnovana 1978., koja isto tako za bogoslužja koristi rimokatoličku crkvu *sv. Boštjana, Fabijana i Roka* na Pungartu,⁷³ zatim slijede SPCO u Ljubljani, Mariboru, Novoj Gorici,⁷⁴ Novom Mestu i Celju.⁷⁵

Srpska pravoslavna Crkva po veličini je druga vjerska zajednica u Republici Sloveniji, nakon Katoličke Crkve. Prema popisu stanovništva 1991. godine, pravoslavcima se izjasnilo 46 634 stanovnika Slovenije, odnosno 2,38 % od ukupnog broja stanovništva.⁷⁶ Tu se ubrajaju vjernici Srpske i Makedonske pravoslavne Crkve. Devedesetih godina prošloga stoljeća zabilježena su svega 104 Srbina na području Bele krajine, dok je porastao njihov broj u urbanim središtima Slovenije. Zbog posla su mladi bili prisiljeni odlaziti u veća industrijska središta, dok bi stariji ostajali kod kuće i uglavnom se bavili poljoprivredom i stočarstvom. Popis stanovništva iz 1948. pokazao je da je u Sloveniji živjelo 7048 pripadnika srpske nacionalne manjine i 521 pripadnik crnogorske nacionalne manjine. Veća naseljavanja Srba u Sloveniju dogodila su se između

70 Franc PERKO, Srpska pravoslavna Crkev iz slovenske perspektive, u: *V edinosti*, 57 (2002.), 242-246.

71 Franc PERKO, Srpska pravoslavna Crkev iz slovenske perspektive, 244.

72 *Istoriijat eparhije* (2015.), u: <http://spco-koper.si/istorijat-eparhije/> (15. VI. 2018.).

73 Usp. Marjana HANC, *Pravoslavni verniki v Kranju bi rada imeli svojo cerkev* (5. IV. 2018.), u: <http://www.delo.si/novice/slovenija/pravoslavni-verniki-v-kranju-bi-radi-imel-svojo-cerkev.html> (10. V. 2018.).

74 Usp. *Srpska pravoslavna crkva Nova Gorica*, Homepage, u: <http://www.spc-novagorica.eu/srb/contatti-2> (15. V. 2018.).

75 Usp. Juraj KOLARIĆ, *Ekumenska trilogija. Istočni kršćani pravoslavni, protestanti*, 361-362.

76 Usp. Vinko ŠKAFAR, *Pravoslavni Srbi v Sloveniji so praznovali*, u: *V edinosti*, 60 (2005.), 173-176.

1970. i 1985. godine, u vrijeme jačanja privredne proizvodnje koja se kretala prema slobodnom tržištu, iako je i dalje bila pod strogom kontrolom Partije. Ukupno se od 1948. do 1991. u Sloveniju doselilo 111 905 stanovnika, od kojih 22 % iz Srbije, 3 % iz Crne Gore i 30 % iz Bosne i Hercegovine. Udio Srba u ukupnom stanovništvu u Narodnoj Republici Sloveniji, prema popisu iz 1953. godine, iznosio je 0,77 %, a zatim je konstantno rastao prema sljedećim popisima stanovništva: 1961. 0,86 %, 1971. 1,20 %, 1981. 2,27 %, 1991. 2,48 %.⁷⁷ Prema popisu iz 2002. godine, u Republici Sloveniji bilo je 38 964 pripadnika srpske manjine i predstavljali su gotovo 2,0 % ukupnog stanovništva Slovenije. Najviše ih je živjelo na području srednjoslovenske regije, 16 528 ili 42,42 %, u Gorenjskoj 14,55 % ili 5669, Savinjskoj 10,96 % ili 4269 pripadnika srpske manjine dok je najmanji broj zabilježen u Pomurskoj regiji 0,19 % ili 226 pripadnika srpske manjine.⁷⁸ Gotovo trećina od ukupnog broja pripadnika srpske manjine u Sloveniji živi u okolici Ljubljane. Od osamostaljenja Republike Slovenije 1991. pa do 2002. godine broj pripadnika srpske manjine smanjio se za 17,9 %, odnosno 7670 pripadnika tijekom jedanaest godina.⁷⁹ Od 38 964 pripadnika srpske manjine njih 78,8 % izjasnilo se 2002. godine kao pravoslavci.⁸⁰ Iz navedenog je podatka razvidno da se 8260 pripadnika srpske manjine nije deklariralo pripadnicima Pravoslavne Crkve, što je očit utjecaj procesa sekularizma i vjerskog indiferentizma, koji je u Sloveniji izraženiji nego u drugim državama bivše Jugoslavije.

U Republici Sloveniji Srpska pravoslavna Crkva službeno je priznata od 1976. godine. Zajedno sa Srpskom pravoslavnom Crkvom u Hrvatskoj tvori zajedničku Zagrebačko-ljubljansku mitropoliju. Sporazum o pravnom položaju SPC-a potpisan je s Vladom Republike Slovenije 9. srpnja 2004. godine.⁸¹

2. Razvoj Makedonske pravoslavne crkve u Sloveniji

Makedonski su svećenici 1958. donijeli odluku o obnovi povijesne Ohridske arhiepiskopije s ciljem da se osamostale od SPC-a i putem svoje Makedonske pravoslavne Crkve oblikuju svoj nacionalni identitet čineći time odmak od srpskog pravoslavlja koje je od vremena balkanskih ratova nastojalo asimilirati pravoslavne Makedonce u srpstvo. Do 1967. godine Srpska i Makedonska

77 Usp. Milan KOMAC Srbi v Sloveniji, u: *Beseda: časopis za kulturo* 3 (2003.) 3, 5-23.

78 Usp. Vesna MILETIĆ, Srbi u Sloveniji u brojkama popisa 2002. u: *Beseda: časopis za kulturo* 3 (2003.) 3, 24-27.

79 Usp. Mirjana PAVLOVIĆ, Srbi u Sloveniji manjinske organizacije, u: *Traditiones*, 39 (2010.) 1, 71-81.

80 Miran KOMAC Srbi v Sloveniji, 13.

81 MINISTARSTVO ZA KULTURO, *Sporazum o pravnom položaju Srpske pravoslavne crkve* (2018.), u: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/verske_skupnosti/2017/spp_srbska_pravoslavna_cerkev-1.pdf (30. I. 2019.).

pravoslavna Crkva bile su povezane u zajedničko kanonsko jedinstvo putem zajedničkog patrijarha SPC-a da bi te, 1967., godine MPC proglasila svoju autokefalnost i odijelila se u potpunosti od SPC-a, birajući svoga arhiepiskopa.⁸²

U prvoj polovici 20. stoljeća dolazi do većih migracija stanovništva kako Makedonaca u Sloveniju tako i Slovenaca u Makedoniju. Nakon Drugog svjetskog rata Makedonci su u Sloveniju dolazili radi školovanja, a većina ih je ostala u Sloveniji i zasnovala obitelji. Prva zajednica Makedonaca u Sloveniji bilo je *Društvo studentov iz Makedonije* da bi se kasnije osnivala makedonska kulturno-umjetnička društva kao jezgre okupljanja Makedonaca. Prvo je makedonsko kulturno društvo (MKD) *Makedonija* u samostalnoj Republici Sloveniji osnovano 1992. godine. Slijedilo je osnivanje *MKD-a sv. Cirila in Metoda* u Kranju, *MKD-a Biljane* u Mariboru, *MKD-a Vatroslava Oblaka* u Celju i drugim mjestima.⁸³

Prema popisu stanovništva iz 1991., u Republici Sloveniji bilo je 4371 stanovnika makedonske nacionalnosti ili 0,23 % od ukupnog broja stanovnika da bi 2002. bilo 3972 stanovnika makedonske nacionalnosti ili 0,20 % od ukupnog broja stanovnika.⁸⁴ Prema statističkim podacima, najviše je Makedonaca živjelo u gradovima Ljubljani, Kranju, Jesenicama i Mariboru. U bivšoj jugoslavenskoj državi poticalo se makedonske vjernike da prisustvuju liturgiji u srpskim pravoslavnim crkvama. Međutim, srpski se svećenici nisu obraćali makedonskim vjernicima riječima „braćo hrišćani” već „braćo Srbi”, gdje je očita politika posrbljivanja Makedonaca. Tome u prilog ide i činjenica da su makedonska djeca krštena u srpskim crkvama bila u krsnim knjigama uvedena kao Srbi, a Makedonce vjenčane u srpskim crkvama u vjenčanom su listu upisivali kao Srbe. Isto je bilo i s preminulima koje je sprovodio srpski svećenik.⁸⁵ O navedenom se problemu diskutiralo prilikom formiranja MKD-a *Makedonija* 18. siječnja 1992. u Ljubljani, zato je formirana vjerska komisija koju su činili dr. Krste Dimitrovski i dr. Dragi Stefanija. Oni su se 14. prosinca 1992. sastali s ljubljanskim nadbiskupom Alojzijem Šuštarom uz molbu da im se da na upotrebu, prilikom svetkovanja pravoslavnog Božića 1993., crkva Marije Rožnevske u Kranju. Tom je zahtjevu bilo udovoljeno te je 14. siječnja

82 Usp. Juraj KOLARIĆ, *Pravoslavni*, 139.

83 Usp. Ilija DIMITRIEVSKI, 20. Let uspešnega delovanja Zveze Makedonskih kulturnih društva Slovenije, Ljubljana, 2014., 7-12.

84 STATISTIČNI URED REPUBLIKE SLOVENIJE, *Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002*, u: http://www.stat.si/Popis2002/si/rezultati/rezultati_red.asp?ter=SLO&st=7 (15. V. 2018.).

85 Dragi STEFANIJA, Sodelovanje z Makedonsko pravoslavno cerkveno skupnostjo v Republici Sloveniji u: 20. Let uspešnega delovanja Zveze Makedonskih kulturnih društva Slovenije, *Zveza Makedonskih kulturnih društva Slovenije*, Ilija Dimitrevski (ur.), Ljubljana, 2014., 21-27.

1993. svećenik MPC-a Risto služio prvu makedonsku službu Božju u Sloveniji pred 400 makedonskih vjernika i njihovih gostiju.⁸⁶

U veljači 1993. dr. Dragi Stefanija posjetio je u Skopju Timoteja Jovanovskog, mitropolita debatsko-kičevskog, i zamolio ga da na sjednici Svetog arhijerejskog sinoda Makedonske pravoslavne Crkve posreduje kod katoličkih crkvenih predstavnika da im se izađe u susret i omogući svetkovanje važnih crkvenih blagdana u katoličkim crkvama. Posebno se to odnosilo na svetkovanje Velike noći 1993. i proslavu Uskrsa i Božića 1994. u katoličkim crkvama u Ljubljani, Kranju, Mariboru i Izoli. Potom je 12. ožujka 1994. ustanovljena Makedonska pravoslavna zajednica *Sveti Klement Ohridski* u Sloveniji. Zajednicu i crkveni odbor potvrdio je SAS MPC 13. svibnja 1994. odlukom br. 229. u Skopju. Nakon toga je 7. travnja 1994. Sloveniju posjetio arhiepiskop ohridski i makedonski Mihail Gogov zajedno s arhiđakonom Ratimirom Grozdanovskim. Oni su s podpredsjednikom Komisije za vjerska pitanja Republike Makedonije Slavom Katinom, veleposlanikom Republike Makedonije u Republici Sloveniji Dimitrom Mirčevim i Trajčetom Andonovim, predsjednikom MKD-a *Makedonija* iz Ljubljane, prisustvovali sastanku sa slovenskim metropolitom Alojzom Šuštarom. Nadbiskup je obećao da će učiniti sve u svojoj moći da vjernici imaju adekvatno mjesto za liturgiju i omogućio svećenicima MPC-a da dva puta godišnje održavaju službu Božju u crkvi Marije Rožnevske u Kranju kao i na drugi dan Velike noći u crkvi sv. Roka u Izoli te crkvi sv. Alojzija u Mariboru. Takvo je stanje ostalo nepromijenjeno za vrijeme nadbiskupa Franca Rodea i Alojzija Urana. Do tada je stav službenih predstavnika Katoličke Crkve bio da se pravoslavni vjernici trebaju bolje povezati međusobno te da za svoje službe koriste prostor Srpske pravoslavne Crkve. Međutim, neriješeni odnosi oko dviju pravoslavnih Crkava po pitanju priznavanja autokefalnosti opteretili su međusobne odnose te takav način suradnje nije bio moguć.⁸⁷ Ovome treba pridodati i otvorene pokušaje srbizacije Makedonaca putem srpskog pravoslavlja. Veliku zaslugu u održavanju crkvenog života u Sloveniji imali su Dragi Stefanija, Atanas Prodanski, Grozdan Bečarski i Đorđi Vučkovski koji su ponijeli najveći teret oko organiziranja bogoštovlja, osiguranja smještaja i financiranja svećenika koji su dolazili iz Makedonije.⁸⁸ Prema riječima predsjednika Makedonske crkvene općine *Sveti Kliment Ohridski* sa sjedištem u Kranju Anastasa Prodanskog iz 2008. godine, MPC u Sloveniji nema svoga svećenika tako da

86 Ibid., 22.

87 O odnosu SPC-a i MPC-a vidi u: Juraj KOLARIĆ, *Ekumenska trilogija*, 363-377.

88 Dragi STEFANIJA, Sodelovanje z Makedonsko pravoslavno cerkveno skupnostjo v Republiki Sloveniji, 24.

pogrebe, vjenčanja i krštenja obavlja svećenik iz Zagreba, a iz Makedonije svećenik dolazi dvaput godišnje uoči crkvenih blagdana.⁸⁹

Danas su aktivni makedonski crkveni odbori u Kranju, Ljubljani, Kopru, Novoj Gorici, Mariboru i Jesenicama. Godine 2010. Makedonska je crkvena zajednica priznata i registrirana u skladu s novim vjerskim zakonom u Republici Sloveniji. Značajan se sastanak za povijest MPC-a u Sloveniji dogodio 1. studenog 2011. na poziv ljubljanskoga nadbiskupa dr. Antona Stresa, koji se upoznao s dvadesetogodišnjim težnjama makedonskih vjernika u Ljubljani te im omogućio da dobiju crkvu sv. Florjana na Starome trgu u Ljubljani na dugogodišnje korištenje, a već sljedeće, 2012., godine isto je učinio i s crkvom sv. Marije Rožnovenske u Kranju. Dana 8. prosinca 2012. obilježena je 20. godišnjica postojanja crkvene zajednice *Sveti Kliment Ohridski* u Ljubljani, uz nazočnost episkopa Pimena, postavljenog od MPC-a za Makedonce u cijeloj Europi. On je dužnost europskog metropolita sa sjedištem u Malmöu u Švedskoj preuzeo 2006. godine. U tjedniku *Družina* od 4. svibnja 2014., u članku *Makedonska pravoslavna crkev na poti priznanja*, mitropolit Pimen napomenuo je da je nakon dugog vremena 2013. postavljen stalni paroh Dimitrij, koji je po prvi put sudjelovao u ekumenskim susretima u siječnju 2014. godine. Tom je prilikom naglasio: „Ekumenizam nisu samo riječi, s kojima bi se vjernici slagali, kako se međusobno prihvaćamo, a na terenu to ne bi pokazivali. Ekumenizam je naše konkretno sudjelovanje, koje uvijek donosi rezultate.”⁹⁰

Zaključak

Uslijed osmanlijskih osvajanja u 15. i 16. stoljeću došlo je do migracije stanovništva s istoka prema zapadnim zemljama i širenja pravoslavlja. Manji dio naroda zadržao se na ruralnom području Slovenije koje graniči s Hrvatskom, donijevši sa sobom svoju kulturu, jezik, običaje i vjeroispovijest. Osnutkom Kraljevine SHS i stvaranjem ujedinjene Srpske pravoslavne Crkve javila se potreba za državnim službenicima i vojnicima u gradovima zapadnoga dijela Kraljevine, čime je došlo do novog naseljavanja pripadnika srpske narodnosti te je, zajedno sa Slovencima koji su prešli na pravoslavlje, stvorena jezgra pravoslavaca na području Slovenije. Nakon razdoblja stagnacije razvoja u vrijeme komunističke Jugoslavije u novonastaloj je samostalnoj Republici Sloveniji došlo do jačanja pravoslavlja i otvaranja novih srpskih i makedonskih

89 Pravoslavna crkev bo v ponedeljek praznovala Božič (6. I. 2008.), u <https://siol.net/novice/slovenija/pravoslavna-cerkev-bo-v-ponedeljek-praznovala-bozic-13377> (30. I. 2019.).

90 Igor VOJINOVIĆ, Makedonska pravoslavna crkev na poti priznanja (4. V. 2014.), <https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/makedonska-pravoslavna-cerkev-na-poti-priznanja> (20. V. 2018.).

pravoslavnih Crkava. Pravoslavni su postali nezaobilazan čimbenik na tamošnjoj religijskoj sceni kao druga najveća kršćanska vjerska zajednica. Povijest pravoslavlja na području današnje Republike Slovenije započinje u 15. i 16. stoljeću, sustavno organiziranje pravoslavnih crkvenih općina u vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije, a demokratske promjene 90-tih godina 20. stoljeća dovele su do organiziranja Makedonske pravoslavne Crkve u Sloveniji. Procesi srbizacije nesrpskog pravoslavnog stanovništva započeli su u vrijeme monarhističke Jugoslavije i nastavili se i u socijalističkoj Jugoslaviji. Bez obzira na to što je SPC djelovala na prostoru s velikom katoličkom većinom, nikada nije skrivala pretenzije posrbljivanja katoličkog stanovništva putem pravoslavlja, jednako kao i pravoslavnih koji nisu bili Srbi.

ORTODOX CHURCH IN REPUBLIC OF SLOVENIA

Abstract

The article deals with the development and historical review of the appearance of Orthodoxy on the Slovene soil. The research encompasses the development of the Serbian Orthodox Church before, during and after Second World War, and the appearance of the Macedonian Orthodox Church in the recent history of the Republic of Slovenia. This article is intended to contribute to give better understanding of historical and political opportunities in the formation of the Orthodox Church in Slovenia.

Keywords: Orthodoxy, Serbian Orthodox Church, Macedonian Orthodox Church, Slovenia, Ecumenism.